

YAYED B ü l t e n

Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği

www.yayed.org.tr | https://dergipark.org.tr/tr/pub/msydergi | khydergi.com/index.php/pub

KÜNYE

YAYED Bülteni

Sayı: 5

Mayıs-Haziran 2025

İki ayda bir çıkar

Sahibi: YAYED adına

Prof. Dr. Birgül A. GÜLER

Editör:

Zühal SİRKECİOĞLU DÖNMEZ

Teknik Editör:

Ata Berk KISAOĞLAN

Yayın Kurulu Üyeleri:

Dr. Duygu BANKOĞLU

Ahmet Müfit BAYRAM

Nurten ÇAĞLAR YAKIŞ

Dr. Zübeyde ERDOĞAN ÇELİKKIN

İsmail Serhat SALİHOĞLU

Doç.Dr. Ozan ZENGİN

İletişim:

yayedder@gmail.com

Parayla satılmaz, E-yayındır

YAYED Bülten okuyucularına selam olsun. 5.sayı ile yeniden karşınızdayız.

İlgi gösterdiğiniz umduğumuz 4.sayıdan hemen sonra gündem devam eden ve beklenmeyen olaylar nedeniyle oldukça sıcaktı. Adına Çözüm Süreci denilen Kürt Açılımında PKK'nın fesih kongresi ve sonrası, bu süreçle bağlantılı yeni Anayasa ve yerel yönetim yasalarında değişiklikler kamuoyu gündemindeyken, İran-İsrail savaşını izledik. Şu günlerde de muhalefet partisinin kurultay davası haberleriyle siyaset yaniyor.

Bu sayıda da kalemimiz el verdiğince gündeme yetişmeye çalıştık.

5.sayı yazarlarımız; "Belediye Mevzuatının Çıkarılma Dönemleri, Yerel Yönetim/Belediye Sistemine Getirilmek İstenen Yeni Statü, Belediyelerin Dış Borçlanma Sorunu, İdari Vesayet gibi temel konuları yazdılar. Mayıs, Haziran aylarının yaşanmışlıklarını yani, 1 Mayıs İşçi Bayramı, 15-16 Haziran Direnişi ve Amasya Tamimi hatırlamak/hatırlatmak önemliydi. Dergi köşesi haline gelen kitap tanıtımında Stefan Zweig'in İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar var.

Saygı ve sevgilerimizle ilginize sunuyoruz.

Zühal SİRKECİOĞLU DÖNMEZ

İçindekiler

Belediyelerde Dış Borçlanma Sorunu

Birgül AYMAN
GÜLER
Sayfa 4-7

Yine Yeniden Zühal SİRKECİOĞLU DÖNMEZ Sayfa 7-9

İdari Vesayet-Üniter Devlet Birlikteliği Ozan ZENGİN Sayfa 9-10

Yerel Yönetim Dergilerinin İzinde H. Duygu BANKOĞLU Sayfa 11-12

15-16 Haziran Direnişinin Düşündürdükleri Zübeyde ERDOĞAN ÇELİKKIN Sayfa 14-17

Amasya Tamimi/Genel gesi Ata Berk KISAOĞLAN Sayfa 18-20

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar Zübeyde ERDOĞAN ÇELİKKIN Sayfa 21-22

YAYED'ten Sayfa 23

YİNE DEĞİŞİKLİK Mİ GELECEK?

14 Mayıs 2025 TBMM Grup Konuşmaları

Cumhurbaşkanı Erdoğan, iktidar partisi Genel Başkanı sıfatıyla, 14 Mayıs 2025 Salı günü TBMM Grup Toplantısında, yerel yönetimlerde belediyelerden il özel idareleri ile köylere kadar ve bunların mülki idareyle ilişkilerini de içine alacak geniş kapsamlı bir yeniden düzenleme tasarladıklarını açıkladı. **İlk olarak**, hazırlıklar arasında il özel idareli toplam 51 ilin yerel yönetim/belediye sistemine "yeni bir statü" getirmek var. Bunun ne olduğuna ilişkin herhangi bir ipucu vermedi. Belki, 1984 yılında uygulamaya girdiğinden beri şikayet edilen ama durmadan da sayısı artırılıp sınırları il sınırlarına genişletilen büyükşehir belediyesi bu illere de yayılacak. Bu durumda il özel idaresi buralarda da kaldırılacak. Belki, il özel idaresi ilçelerde de özel idare kurularak aşağıya doğru indirilecek, böylece büyükşehire benzeyen bir yapı gündeme gelecek. Her iki durumda da aynı sonuç doğacak. Halktan uzağa taşınmış ve "yatırımcı" ile "borç veren" kesimlere yaklaştırılmış geniş ölçekli yerel yönetimler dünyası... Belki de başka bir "statü". Açıklandığında göreceğiz.

Yapılmak istenen değişikliklerin ikinci bölümü 30 ilde uygulanan büyükşehir belediyeciliği modeliyle ilgili. Genel Başkan Ankara, İstanbul, Kocaeli dışındaki 27 ilde büyükşehir ile ilçeleri arasındaki ilişkileri sorunlu gördüklerini belirtti. Bu şikayet, büyükşehir modeli uygulamaya girdiği 1984 yılından bu yana aralıksız olarak dile getirildi. Şikayet edilip her düzeltmek istendiğinde sorunlu işleyiş giderileceğine daha da çözümsüz hale geldi. Çünkü büyükşehir planlama, eşgüdüm, denetim birimi olacağına, her değişiklikte daha fazla icracı birim olarak güçlendirildi. Asıl icracı birimler olmaları gereken ilçe belediyeleri üzerine

abandıkça abandı. Üstelik sistem bir de büyükşehir belediye başkanının il halkı tarafından seçildiği güçlü başkanlık modeline göre kurulu. Eşyanın tabiatı gereği, bu özellik büyükşehirin ilçe belediyeleri karşısında devleşmesini besledi. İktidar partisi rakipsiz yürütme gücünün iyi birşey olduğu inancına sahip olduğu için, büyükşehir "eşgüdüm birimi" olarak düzenleyebilecek ve büyükşehir başkanının doğrudan il halkı tarafından seçilmek yerine meclisten seçilmesini düşünebilecek bir yapıya sahip değil. Büyükşehir - ilçe belediyesi ilişkilerinde kaydadeğer bir düzeltme öngörmesi zor görünüyor.

Üçüncü, başka bir müdahalenin, büyükşehirlerde köy statüsü kaldırılıp mahalleye dönüştürülen köyler ile ilgili olacağı anlaşıyor. Bu karar 2014 yılında alınmıştı. Köyler sahte mahalleler oldu. Genel Başkan bu köylerdeki "tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde su, ahır, yol gibi hususlarda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır" dedi. Daha o zaman belli olan şeyler oldu; sudan mezarlığa en temel kamu işleri sarpa sardı, köy toprakları belediye toprağı olarak rant sistemine açıldı, vb. vb... Göz göre göre yapılan bu yanlış işten, eski köy - yeni mahallelerin bazılarına "kırsal mahalle" adı verilen farklı bir hak - ödev sistemi getirilmesi oldu. Bir örnek işleyişle birlikte köy barışı adeta dağıldı. Şimdi büyükşehirlerde "yeniden köy"leşme süreci başlayabilir. Ama aradan geçen on yılda belediyelik mahalle olarak yaşamış köylerde köy statüsünün ne işe yarayacağı merak ettiğimiz konulardan biri.

Dördüncü değişiklik, mülki idare ile belediyeler arasındaki ilişkilerin yeniden düzenlenmesi. "Yetki sahibi ama şehrine karşı sorumluluğu olmayan bürokrat

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

anlayışına karşıyız. Bunun için vali ve kaymakamlarımızın koordinasyon görevlerini daha aktif hale getirmeliyiz." Mevcut sistemde mülki idare, yerel yönetimler üzerinde idari vesayet yetkisi kullanan bir idari birimdir. "Şehrin" işleri, "mahalli müşterek ihtiyaçlar"ın görülmesi münhasıran yerel yönetimlere bırakılmıştır. Mülki idareye "koordinasyon görevi" verilmesi, mülki idare ile mahalli idare arasındaki iş bölümünün kapsamlı biçimde değiştirilmesi anlamına gelir. Bu, gerçek anlamıyla "sistemik sorunlar" ile karşılaşacağımız bir politikadır.

Nihayet, konuşmadan gördüğümüz kadarıyla, merkezi idarenin bakanlık gibi büyük kurumlarını yerel yönetimlerin görev alanlarında daha da fazla görmemize yol açacak değişiklikler de yapılacak. Özellikle "kentsel dönüşüm" çalışmalarında... "Kentsel dönüşüm çalışmaları, merkezi yönetim kurumu, büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesi arasındaki yetki karmaşasının bir diğer örneğidir. Bu hususta da yetkilerin netleştirilmesi, bu görevi yerine getirmeyenlerle ilgili zorlayıcı veya devredici düzenlemelere gidilmesi şarttır." Merkez ve yerel birimler arasında, merkezi kurumların yerel iş ve işlemleri üstlenecek derecede müdahalesi en dertli konulardan biridir. Bolu Kartalkaya Otel'i yangını, bu bakımdan, ne yazık ki unutulamayacak bir derstir. Merkezi kurumlar yerel işleri doğrudan üstlendiklerinde, bu işlerin olması gerektiği gibi yürütülmesi neredeyse olanaksızdır.

Cumhurbaşkanı bu düşüncelerin siyasetle değil "sistemle ilgili" olduğunu söyledi. Kuşkusuz güncel siyasi boyutları var, ama öneriler gerçekten de "sistem" önerileri niteliği taşıyor. Yerel yönetimlerle ilgili "sistem" değişiklikleri tüm devlet örgütlenmesi ve tüm kamu hizmetleri üzerinde değiştirici etkiler yaratır. Bu nedenle dile getirilen konuların önemi büyüktür.

Anamuhalefet partisi CHP Genel Başkanı bu sözlerle büyük bir hızla aynı gün yanıt verdi: "Elbette" dedi. "Bugün Sayın Erdoğan grup konuşması yaptı. Konuşmasında Yerel Yönetim Yasası'nı yeniden görüşme teklifinde bulunmuş. [Ülkemizde böyle bir yasa yok, bilindiği gibi. Konuşma hızından gelen kestirme bir ifade.] Gerçekten bu çok uzun süredir Sayın Zeybek [Gökhan Zeybek, CHP'de yerel yönetimlerden sorumlu genel başkan yardımcısı] tarafından gündeme getiriliyor. Tüm siyasi partilere bu konuda ziyaretlerde bulunuldu. Sayın Bakanla yaptıkları ziyaretlerde konuşuldu. Bu yasanın mutlaka elbirliğiyle ve AK Partili, MHP'li, CHP'li, İYİ Partili, Yeniden Refahlı, DEM'li belediye başkanlarının müşterek görüşleri ve talepleri alınarak, yerel yönetimler güçlendirilerek, üzerlerindeki vesayet baskısı ortadan kaldırılarak hayata geçirilmesi lazım."

CHP Genel Başkanı aynı konuşmasında AKP tarafının yeter ki adil davranmasını beklediklerini vurgulayarak şöyle dedi: "Erdoğan'ın bugün attığı adıma cevabımız şudur: Adım atacaksanız, bütünsellik içinde, adil, adaletli bir adım atın."

Bu konuşmaya bakılırsa, CHP, iktidar partisinin tasarladığı yasal değişikliğin içeriğine ilişkin herhangi bir merak taşımadığını gösterdi. Ana muhalefet partisi, bundan önce, iktidarın partili belediyeler üzerindeki tasarruflarını geri almasıyla ilgili göründü. "Erdoğan'ın belediyeler üzerindeki siyasi baskılarını ortadan kaldırması lazım. Erdoğan'ın teklifine 'elbette' diyoruz. Bir yasa çalışacaksa, hep birlikte oturulur çalışılır. Ama önce..." iktidardan kayyım uygulamasına son vermesini, tutuklu belediyecileri serbest bırakmasını, kendilerinin "İstanbul ittifakı" dedikleri "kent uzlaşısı" suçlamasının geri çekilmesini, partili belediyelere yönelik olarak devlet mediasındaki taraflı ve yanlış haberlere son verilmesini istedi.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

Anamuhalefet partisi iktidarın ne tasarladığı konusuna ilgi göstermemekle birlikte, yapılacak değişikliklerde kendi tutumunun

yerelci stratejilerden yana bir tutum olacağını ilan etti. [BAG]

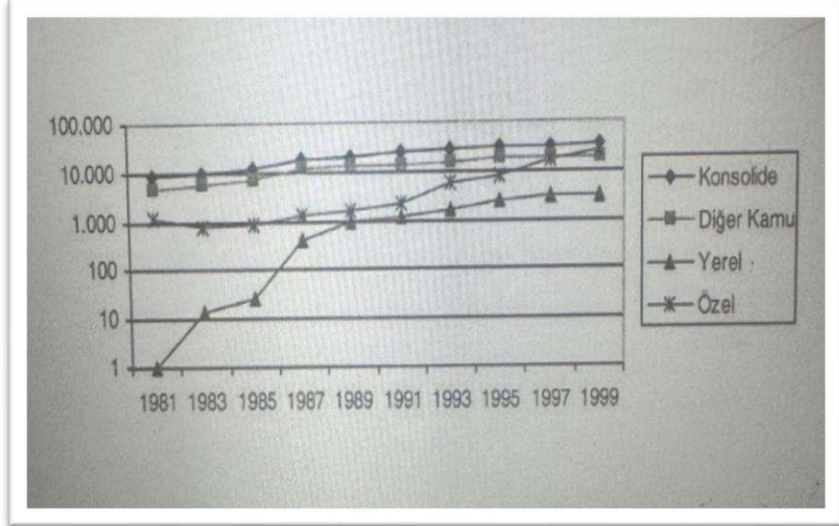
BELEDİYELERDE DIŞ BORÇLANMA SORUNU

Belediyelerin dış borç alması, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının dış borç alması gibidir. Ama yerel yönetimler ve asıl olarak belediyeler için dış borçlanma kendi başına ayrı bir öyküdür.

Osmanlı'da 1856 doğumlu ilk belediye olan Beyoğlu Belediyesi neredeyse dış borçlanmayla birlikte doğmuştur. Bankalara ve yerli zenginlere borçlanma 1930'a kadar sürmüş, bu baş edilemez durum karşısında belediyelere borç sağlayacak uzman bir banka *Belediyeler Bankası* kurulmuş, bu banka daha sonra güçlendirilerek 1945'te *İller Bankası* kurulmuştur. Böylece belediyeler ticari bankalardan ve deyim yerindeyse çeşitli tefeci çevrelerden kurtarılmıştır.

Belediyelere iç kaynaklardan uzun vadeli kredi sağlama sistemi 1984 yılında kırılmış, o zamandan sonra ortaya 19. yüzyıl öykülerine benzer olaylar serisi çıkmıştır. 1984-1992 yılları arasında belediyeler dış dünyaya doğrudan borçlanma ve menkul kıymet ihraç etme konularında serbest bırakılmış, bu yetki 1993 yılında Hazine'nin ön-iznine ve 1998 Bütçe Kanununda sınırlı bir miktar için Hazine garantisi verilmesi koşuluna bağlanmıştır.

Yandaki grafikte görüldüğü gibi (Tayfun Çınar ve Birgül A. Güler, *Yerel Maliye Sistemi*, TODAİE Yayını 2025, s. 147'den alındı), dış borçlanma belediyeler açısından 1981 yılına kadar yok düzeyinde bir kalem iken izleyen yıllarda hızla büyümüştür. Belediyelerin 1980'li ve 1990'lı yıllarda sergiledikleri dış borç hızı, 1999 yılına gelindiğinde bu kurumların artık ayrı bir kalem olarak hesaplanması gereken bir büyüklük yaratmıştır.

2002 Düzeni ve 2009 Değişiklikleri

Bu durum, belediyelerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla birlikte genel bir sistem içine alınmalarıyla sonuçlanmıştır. İşleyiş, 2002 yılında 28/3/2002 tarihli ve 4749 sayılı *Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun*'la düzenlenmiştir. Bu düzenleme günümüzde halen geçerlidir.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

<https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/04/20020412.htm#5>. Bu yasanın uygulaması için aynı gün iki yönetmelik çıkarılmıştır. (*Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Hazine Garantisi Olmaksızın Temin Edilen Kredilere İzin Verilmesi ve İzlenmesi Esas ve Usullerine İlişkin Yönetmelik ve Hazine Garantileri Verilmesi, İzlenmesi, Bütçeleştirilmesi ve Raporlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Yönetmelik*, RG: 12/4/2002, 24724) Yönetmelikler 2009 yılında değişikliğe uğramıştır. 2002 sayılı yasa günümüzde, bu 2009 tarihli yönetmelikleri eliyle uygulanmaktadır. (*Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Hazine Garantisi Olmaksızın Hibe Hariç Dış İmkân Sağlamasına İzin Verilmesine ve Sağlanan Dış İmkânın İzlenmesine İlişkin Yönetmelik*, RG: 9/2/2009, 27136. <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090209-2.htm>)

Yeni tarihli bir tabloya göre yerel yönetimler (belediyelerden ibarettir), uzun vadeli kamu borçlarının 1989'da %2,18'ine, 1999'da %5,14'üne, 2009'da %3,77'sine sahiptir. Bu tarihten sonra kamu toplamında belediye dış borç oranı düşmüştür: 2019'da %2,4 ve 2024'te %2,18. 2024 yılı sonunda uzun vadeli kamu toplam dış borcu 137 milyar dolar, belediye dış borcu 3,3 milyar dolar.

2025 Değişiklikleri

Son onbeş yılda herhangi bir değişikliğe uğramayan 2009 düzenlemelerinde, geçtiğimiz (10/5/2025 günü) üç değişiklik <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/05/20250510-3.htm> yapıldı. Son değişiklikler dış borçlanma konusunda sisteme ait herhangi bir farklılık getirmedi. Mali sistem, kamu dünyasının dış borçla finansmanına, küreselci dönemde olduğu gibi yine olumlu bakmaya ve bu kanalın kullanılmasını teşvik etmeye devam ediyor. Değişiklikler “sistem” ile ilgili olmaktan çok siyasal amaçlı yaptırımlar oldu.

2025 değişiklikleri, dış kredi kullanmak isteyen kurum ve kuruluşlara ek başvuru koşulları getirilmesi. Basitçe söylersek, dış borç alacak olan kurumların vergi ve sigorta borçları olmaması gerekiyor. Değişiklikler, iktidar partisinin bir süredir dile getirdiği “vergi ve sigorta borçlarını ödemeyen belediyeler”den şikayetle ilgili görünüyor. Çünkü hem ek kurallar bakımından sorunlu olan başka herhangi bir kurum ve kuruluştan söz edilmedi hem de yeni düzenlemeye itiraz yalnızca muhalefetin büyükşehir belediyelerinden geldi.

2025'te gelen üç değişiklik karmaşık değil, aksine oldukça yalın.

Birincisi, kamu kurum ve kuruluşları ifadesine “bağlı kuruluşları ve sermayesinin yüzde ellisinden fazlasına sahip olduğu şirketler dahil” edildi. Artık yalnızca kurum ve kuruluşun kendisi değil, bunların bağlıları (su ve kanal idareleri gibi) ve şirketleri için de “Hazine ve Maliye Bakanlığına vadesi geçmiş borcunun bulunmaması” gerekli sayıldı.

İkincisi, bunların başvuruda bulundukları tarihte iki yere borçlu olmamaları koşulu getirildi. (1) Vergi dairelerine vadesi geçmiş borcunun bulunmaması ve (2) Sosyal Güvenlik Kurumuna süresi içinde ödenmemiş prim ve diğer alacaklarının bulunmaması”.

Üçüncüsü, yeni koşullar hali hazırda yapılmış Hazine garantisi isteyen dış borçlanma başvuruları için de geçerli sayıldı. Bunların işleme alınabilmesi için, borç almak isteyenlerin 20 gün içinde vergi-sigorta borcu olmadığını belgelemeleri gerekiyor.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

Dış Borçlu Belediyeler Hangileri

Belediyeler hazine garantili ve hazine garantisiz dış borç sağlama yetkisine sahiptirler. 2024 sonu itibarıyla hazine garantisi olmadan borçlanan belediyeler, rakamlar milyon ABD Doları olmak üzere son on yıl itibarıyla şunlar.

Hazine Garantisi Olmayan Dış Borçlanmalar 2015-2025, milyon dolar

BORÇLU KURULUŞ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025**
KAMU	3.379	7.680	5.438	5.892	6.955	5.599	5.968	2.214	9.543	13.554	2.698
GENEL YÖNETİM	619	665	258	266	917	857	629	378	1.411	490	0
MAHALLİ İDARELER	619	665	258	266	917	857	629	378	1.411	490	0
ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	0	0	165	0	0	0	0	0	0	0	0
ASAT - ANTALYA SU VE ATIKSU İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	64	0	0
BUSKİ - BURSA SU VE KANALİZASYON İDARESİ	0	0	0	0	0	0	0	0	162	0	0
EGO GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (ANKARA)	0	0	0	0	0	69	0	0	273	0	0
HATAY SU VE KANALİZASYON İDARESİ	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	0	0	94	138	917	606	236	378	879	307	0
İSKİ - İSTANBUL SU VE KANALİZASYON İDARESİ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	183	0
İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	566	665	0	124	0	115	346	0	33	0	0
İZSU - İZMİR SU VE KANALİZASYON İDARESİ	40	0	0	0	0	61	30	0	0	0	0
MANİSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	12	0	0	0	0	5	0	0	0	0	0
MERSİN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	0	0	0	0	0	0	17	0	0	0	0

Kaynak: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/04/Kamu-Kuruluslarinca-Saglanan-Hazine-Garantisiz-Dis-Krediler-077a0953a2ff4925.xlsx>

Hazine garantili dış borç kullanımları da var. Belediyelerin daha çok hazine garantili dış borçlanmaya gittikleri görülmektedir.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
KAMU	8.317	9.304	10.826	10.631	11.790	12.369	12.546	13.363	13.367	13.990
GENEL YÖNETİM	1.089	987	976	859	802	758	683	1.137	1.531	1.627
MERKEZİ YÖNETİM	300	300	300	300	321	291	306	828	1.248	1.395
MAHALLİ İDARELER	789	687	676	559	481	467	378	308	283	232
ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	48	22	16	11	5	3	2	1	0	0
ANTALYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	60	55	58	51	46	46	37	30	27	20
ASAT - ANTALYA SU VE ATIKSU İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ASKİ - ADANA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SU VE KANALİZASYON İD.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	103	95	102	91	82	83	69	58	53	43
BUSKİ - BURSA SU VE KANALİZASYON İDARESİ	53	67	68	57	55	59	53	48	45	39
ESKİŞEHİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	99	88	84	71	60	52	38	27	27	26
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	96	65	44	20	7	4	2	0	0	0
İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	108	98	105	94	85	85	71	60	54	43
KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	37	26	20	9	6	5	2	0	0	0
MESKİ-MERSİN SU VE KANALİZASYON İDARESİ	34	28	26	19	12	7	0	0	0	0
SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ	112	101	106	93	83	82	67	54	48	36
SASKİ - SAMSUN SU VE KANALİZASYON İDARESİ	27	32	36	34	32	34	29	26	25	21
ZONGULDAK BELEDİYESİ	12	11	11	10	8	8	6	5	4	2

Kaynak: <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/03/Hazine-Garantili-Dis-Borc-Stoku-8ae26d6b52d058e0.xls>

Belediyeler, Hazine garantili ve garantisiz dış borçları hem kendi adlarına hem bağlı kuruluş ve şirketleri adına alabilmektedirler. Uygulamada bağlı kuruluş olan su ve kanal idarelerinin öne çıktığı ve bunlara ulaştırma ile ilgili olan İstanbul EGO gibi bağlı kuruluşların eklendiği görülmektedir.

Sistem Sorunu Bakımından Dış Borçlanma

Belediyelerin uzun vadeli dış borç kullanması, özellikle altyapı yatırımlarının finansman yoludur. Altyapı asıl olarak su ve kanalizasyon sistemi, çöp sistemleri, metro yapımı ve toplu taşıma araçları alımında yoğunlaşır. Bunların dış borçla yapılması, bir yandan yatırım

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

finansmanı eksikliğiyle ilgiliyken bir yandan da proje, mühendislik, imalat teknolojisindeki eksikliklerle ilgilidir.

Bu iki eksiklik, ülkemizde 1930'lu yıllarda Belediyeler Bankası ve daha sonra İller Bankası kurumunun devreye sokulmasıyla giderilmişti. İller Bankası yalnızca finansman sağlamak üzere değil, aynı zamanda ülkemizin hem proje-mühendislik hem imalat hem inşaat bakımından kendi kaynaklarını kullanması ve daha önemlisi geliştirmesi yönünde önemli adımlar atmıştı. Günümüzde bu çözüm yolu, kentsel alanların hızla genişlemesi nedeniyle, daha da büyük bir ihtiyaç olarak yükselmiş durumdadır.

Kentsel altyapı yatırımlarının projelendirilmesini ve teknolojisini Türkiye'de üretmek üzere harekete geçmek gerekir. Elli yıldır ısrar edilen bugünkü sistemin, hem mali hem teknik bakımdan sürekli kan kaybına ve her iki bakımdan dışa bağımlılığı artırmaya yol açtığı açıktır. Kentsel altyapı yatırımı kendi başına bir sektördür. Ülkemizde bugün var olan mühendislik ve imalat gücü, kentsel altyapı yatırımlarını tüketici değil üretici bir sektöre dönüştürmek için yeterli durumdadır. Bu sektörün uzun vadede herhangi bir yararı olmayan uzun vadeli dış borçlanmayla yönetilme gayreti, en kısa deyişle yanlış politika ve çıkmaz sistem sorunudur.

Kimilerinin 10 Mayıs 2025 Yönetmelik Değişiklikleri Krizi diye söz etmekten hoşlandıkları kısa vadeli iktidar – muhalefet çekişmesi, hiç olmazsa bu büyük sorunun çözülmesi gerektiğini hatırlattığı için belki yararlı olmuştur. Kentsel altyapı finansmanı ve yatırımında izlenen modelin terk edilmesinde ve üretken bir sistem için kamu politikası geliştirilmesinde büyük yarar vardır. **[Birgül Ayman Güler]**

7

YİNE YENİDEN

Adına Barış Süreci denilen PKK'nın silah bırakma kararından hemen sonra Cumhurbaşkanı, yerel yönetim sisteminin değişmesi gerektiğini söyledi. *"Büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasındaki yetki paylaşımının gözden geçirilmesi gerekiyor. Yeni bir belediye yönetimi statüsüne ihtiyaç vardır. Aynı şekilde, bu şehirlerimizdeki il özel idaresi yapılanmasının da gözden geçirilmesi icap ediyor. Belediyelere kamudan tahsis edilen ve kendi topladıkları mali kaynakların daha etkin denetimi için, bir tarafı yerel dinamiklere, diğer tarafı ilgili merkezi kurumlara dayanan yeni bir yapı kurulmalıdır. Bu çerçevede tanımlar net, usuller kesin, uygulamalar şeffaf olmalı."*

Mecliste temsil edilen siyasi partilerimize, milletin hizmet beklentisini karşılayacak daha etkin bir yerel yönetim sistemi için

ortak akılla çözüm geliştirmeyi teklif ediyoruz. Ülkenin sorunlarına çözüm bulma iradesi gösteren tüm siyasi partilere şimdiden teşekkür ediyorum." dedi.

Kuruluş amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim yapısını değiştirmek olan AKP 14 Ağustos 2001'de kuruldu, 3 Kasım 2002 seçimlerinde iktidara geldi ve Ekim 2003'de Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısını Meclis'e sundu. Tasarı, Türkiye'nin idari yapısını kökten değiştirdiği, sosyal devleti ortadan kaldırarak kamu yönetimini tamamen sermayeye ve özel sektöre devretmeye zemin hazırladığı, Ulus Devlet yapısını tartışılır hale getirdiği federal bir yapının temel taşlarının oluşturulduğu vb. gerekçelerle tüm kesimlerden tepki gördü.

5227 sayılı Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

olarak 15 Temmuz 2004 tarihinde kabul edildi ve onay için Cumhurbaşkanına gönderildi, ancak Cumhurbaşkanı da, TBMM’de bir kez daha görüşülmek üzere kanunu geri gönderdi. Geri gönderme gerekçesinde özetle şöyle deniyordu: *Sonuç olarak belirtmek gerekir ki, kamu yönetiminde yeniden yapılandırma düzenlemelerinin ülke ve ulus birliğini, tekil devlet yapısını, merkezi yönetim-yerel yönetim dengesini zedelemesine, anayasal ilkelere, kamu yararına ve kamu hizmetlerinin gereklerine uygun olmasına özen gösterilmesi yaşamsal önem taşımaktadır* (<https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6352/5227-sayili-kamu-yonetiminin-temel-ilkeleri-ve-yeniden-yapilandirilmesi-hakkinda-kanun.html>). Kanun bir daha TBMM’de görüşülmedi ve yasalasamadı.

Aynı tarihlerde Belediye Kanunları Meclis’e gelmişti. 1930 yılından beri yürürlükte olan 1580 sayılı kanun 74 yıl sonra kaldırılmak isteniyordu. 9 Temmuz 2004’te **5215 sayılı Belediye Kanunu**, 10 Temmuz 2004 tarihinde de **5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu** Mecliste kabul edildi. Büyükşehir Belediyesi Kanunu 23 Temmuzda yürürlüğe girdi. Belediye Kanunu ise CB tarafından geri gönderildi (<https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/6332/5215-sayili-kanun>). Mecliste yeniden görüşülen Kanun, **5272 sayılı Belediye Kanunu** olarak kabul edildi ve 1580 sayılı Belediye Kanunu yürürlükten kalkmış oldu.

Ancak yeni Belediye Kanunu, şekil yönünden Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla iptali istendi ve Anayasa Mahkemesi 18 Ocak 2005 tarih E.2004/118, K. 2005/8 sayılı kararı ile **5272 sayılı Kanunu iptal etti**, (kararın yayın tarihi 13/04/2005). İptal edilen bu kanunun bazı maddeleri 23 Mart 2005 tarihli 5319

sayılı Kanunla değiştirildi, bu kanun da CB tarafından geri gönderildi. Kanun mecliste yeniden görüşüldü ve 27 Nisan 2005’de 5335 sayılı kanun olarak yürürlüğe girdi. Böylece Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiş bir kanun değiştirilmiş oldu. Ömrü 6 ayı geçmeyen 5272 sayılı Belediye Kanunu, halen yürürlükte olan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yürürlükten kaldırıldı.

Kamu Yönetimi Temel Kanunu ile dönüştürülmek istenen kamu yönetimi şekli yerelde dönüştürülüyordu. 2005 yerel yasaları çok geniş yetkiler verdi. İmar, su, kanalizasyon, ulaşım ve diğerlerini belediyeler “*yapar ya da yaptırır*” oldu. Proje belediye çağıdaştı, küresel dünyaya ayak uydurabilirdi. Belediyenin giderleri maddesinde “**her türlü proje giderleri**” de yer aldı.

Yerelin özelleştirilmesi sürerken adına kısaca “Bütünşehir” denilen sistemi kurgulayan Kanun çıktı. 12 Kasım 2012’de On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kabul edildi, 6 Aralık 2012 tarihinde yürürlüğe girdi. Devasa belediye yapılarıyla devlet içinde devlet gibiler. Belediyelerin imar yetkilerinin gücü kimi zaman merkezi idareyi de rahatsız ediyor. Özellikle Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nın önemli planlarda yereli devre dışı bıraktığı oluyor. 2005 yerel yönetim kanunlarından biri de İl Özel İdaresi Kanunudur. Büyükşehir Belediye sınırları dışında bazı yetkileri olan valilere daha çok yetki verilmesi gerektiği söyleminden, yakında bu kanunda bir değişiklik teklif edileceğini anlıyoruz. Belediye kanunlarında da değişiklikler yapılmak isteniyor. Bunun ilki 16 Mayıs’ta TBMM’ye sunulan Torba Kanun Teklifinde yer aldı. 02/07/2018 tarih 703 sayılı Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Belediye Kanunu'nun belediye kurulmasını düzenleyen 4.maddesi değiştirilmiş, *Danıştayın görüşü alınarak müşterek kararname ile o yerde belediye kurulur düzenlemesi kaldırılıp Cumhurbaşkanı Kararı ile kurulur hükmü* getirilmişti. AYM'nin 703 sayılı KHK'yı iptal etmesi üzerine hazırlanan teklifte belediye kurulması konusunun şu şekilde düzenlenmesi istenmiş: **4.madde/5.fıkra- *İşlem dosyası valinin görüşüyle birlikte Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na gönderilir ve o yerde belediye kurulabilir***"

6.fıkra- ***"Yeni iskân nedeniyle oluşturulan ve nüfusu 5.000 ve üzerinde olan herhangi bir yerleşim yerinde belediye kurulabilir."*** (Kimin kararıyla kurulacağı belli olmayan bir teklif) 5393 sayılı Kanunun 11. maddesi de 703 sayılı KHK ile değiştirilmiş ve belediye tüzel kişiliğinin kaldırılması yetkisini CB kararına bırakmıştı. AYM'nin iptal kararı

sonrası hazırlanan kanun teklifinde, *Meskûn sahası, bağlı olduğu il veya ilçe belediyesi ile nüfusu 50.000 ve üzerinde olan bir belediyenin sınırına, 5.000 metreden daha yakın duruma gelen belediye ve köylerin tüzel kişiliği; genel imar düzeni veya temel alt yapı hizmetlerinin gerekli kılması durumunda kaldırılarak bu belediyeye katılır."* *"Nüfusu 2.000'in altına düşen belediyeler köye dönüştürülür."* düzenlemesi öneriliyor. Böylece, daha önce Danıştayın görüşü müşterek kararnameyle, sonrasında CB kararıyla kaldırılan belediye tüzel kişiliğinin hangi usulle kaldırılacağı konusu meçhul hale gelmiş görünüyor, Meclis görüşmelerinde önergelerle tamamlanacaktır herhalde.

CB'nin konuşmasının ardından belediye düzeninin büyükşehir sistemi yönünde ağırlık kazanacağı, bu sistemde İl Özel İdarelerinin yetkilerinin artırılacağı yönünde çalışılacağını söyleyebiliriz. **[Zühal DÖNMEZ].**

İDARİ VESAYET - ÜNİTER DEVLET BİRLİKTELİĞİ

Türkiye'de üzerine en çok tartışılan konulardan biri "idari vesayet"tir. İdari vesayeti, yerel (yönetim) özerkliğin(in) ve çağdaş yerel yönetim anlayışının karşıtı bir kavram/ilke olarak nitelendirme yaygındır. Bu kabul hem içeriden hem de dışarıdan destek bulmuştur. Yıllar boyunca Avrupa Konseyinin, Avrupa Birliğinin, Birleşmiş Milletlerin ve Dünya Bankasının farklı metinlerinde Türkiye'nin aşırı merkeziyetçi bir yönetim yapısına örnek teşkil ettiği ve anayasal ilke olan idari vesayetin bunun müsebbibi olduğu ileri sürülmüştür. İçeride de iktidar ve muhalefet sözcüleri idari vesayetin anayasadan çıkarılması gerektiğini zaman zaman dile getirir olmuşlardır.

Yakın zamanda terör ve yolsuzluk gibi gerekçelerle merkezi yönetim tarafından geçici olarak görevden uzaklaştırma ve kamuoyunda "kayyım atamaları" diye adlandırılan belediye başkanı görevlendirmeleri tartışmayı daha da derinleştirmiştir. Siyasi saiklerle merkezi yönetimin İçişleri Bakanı veya valiler aracılığıyla gerçekleştirdiği bu uygulamalar ağır vesayet uygulamaları olarak eleştirilerden nasibini almaktadır.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

İdari Vesayet İlkesinin Niteliği

İdari vesayet ilkesi, üniter ve bölgesel devletlerde merkezi yönetim (MY) ile yerinden yönetim (YY) kuruluşları arasında ilişkiyi sağlayan temel bir ilkedir. Türkiye gibi üniter devletlerde idari vesayet, idarenin bütünlüğünü sağlama işlevini görür. Türkiye’de çoğunlukla merkezi yönetimin yer yönünden (yerel yönetimler) ve hizmet yönünden (örn. üniversiteler, KİT’ler, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, kalkınma ajansları) yerinden yönetim üzerinde hukuka uygunluk ve yerindelik denetimi şeklinde sahip olduğu denetim yetkisi olarak değerlendirilse de idari vesayet sadece bir denetim yetkisi değil MY ile ayrı kamu tüzel kişiliğini haiz YY kuruluşları arasındaki bağlantıyı sağlayan bir ilkedir. Anayasaya ve kanuna dayanmak zorunda olan vesayet yetkileri, dar yoruma tabi tutulur. Hiyerarşi gibi genel bir yetki değildir.

Yerindelik Denetimine Dönüşebilme

İdari vesayet, “Mahalli İdareler” başlıklı 127. maddede düzenlenmiştir. Bu maddede idarenin bütünlüğünden ve kamu görevlerinde birlikten bahsedilmekle birlikte “mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması” ve “toplum yararının korunması” gibi ucu açık yetkiler merkezi yönetime verilmiştir. Buna ek olarak aynı maddede görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan yerel yönetim organları veya bu organların üyelerinin İçişleri Bakanı tarafından geçici olarak görevden uzaklaştırılabileceği belirtilmiştir. Belediye ve il özel idaresi kanunlarında bulunan “hizmetlerde aksama durumunda” ikame maddesi de düşünüldüğünde bu hükümlerin yerindelik denetimine kapı araladığı görülebilecektir.

Üniter Devlet İçin İdari Vesayet İlkesinin Vazgeçilmezliği

Tüm bu ağır uygulamalara rağmen idari vesayetin anayasadan çıkarılmasını önermek, üniter devleti tartışmaya açmak demektir. Ağır vesayet uygulamalarını bertaraf etmeyi ve idari vesayeti salt hukuka uygunluk düzlemine çekmeyi düşünmeyip yerel özerklik, yerel demokrasi, yerelleşme gibi söylemlerin naifliğinde “idari vesayet *ilkesinin*” kaldırılmasını konuşmak Cumhuriyetin teşkilatlanmasını, ülkenin ve ulusun bütünlüğünü tehlikeye atmak demektir. **[Ozan ZENGİN]**

Not: İlgili raporlar için bkz.

<https://rm.coe.int/0900001680a5b1d3>

<https://rm.coe.int/09000016809cba58>

<https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL%282017%29031-e>

<https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SWD%3A2012%3A0336%3AFIN%3AEN%3APDF>

https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/studies/cross_border/KN-04-22-049-EN-N.pdf

www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2022_turkiye_report_tr_27.11.2022_22.05.pdf

<https://erc.undp.org/evaluation/documents/download/21702>

<https://info.undp.org/docs/pdc/Documents/TUR/Annex%20I%20Description%20of%20Action.pdf>

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/708931468108846364/pdf/WPS4725.pdf>

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/982921468121477402/pdf/361930TROMunic1ctor0review01PUBLIC1.pdf>

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

YEREL YÖNETİM DERGİLERİNİN İZİNDE...

Yerel yönetimler hem akademik hem de uygulamalı düzeyde ilgi gören bir alandır. Yerel yönetim dergilerinin kapsam ve içerikleri incelendiğinde ikili bir gruplandırma yapmak mümkündür.

Birinci grubu ulusal düzeyde yayımlanan dergiler oluşturmaktadır. Bu dergiler de kendi içinde 1) **akademik ve mesleki dergiler** ve 2) **güncel haberler odaklı dergiler** olmak üzere ikiye ayrılabilir. **Akademik ve mesleki dergiler**, hakemli ve sürekliliği olan dergilerdir. Bu kapsamda *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, *Yerel Yönetim & Denetim Dergisi*, *Mahalli İdareler Dergisi* ve *Yerel Yönetimler İçtihat Dergisi* öne çıkmaktadır. Bu dergiler yerel yönetimlerin kurumsal, mali, hukuki, yönetsel ve toplumsal boyutlarını detaylı biçimde ele almaktadır. Ayrıca, belediyeçilik uygulamalarından yasal düzenlemelere, bütçe yönetiminden çevre politikalarına kadar geniş bir teknik ve analitik içerik sunmaktadırlar. Özellikle *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 1992'den beri ulusal hakemli yayın olarak, yerel yönetimlerin kurumsal yapılanmaları, mali özerklik, kentsel hizmet sunumu, e-belediyeçilik, çevresel sürdürülebilirlik gibi güncel konulara odaklanmaktadır. Çeşitli ülkeler çerçevesinde karşılaştırmalı

çalışmalara yer vermesi de derginin öne çıkan yönlerindendir.¹ Mahalli İdareler Derneği tarafından yayımlanan *Mahalli İdareler Dergisi*, uygulamaya dönük hukuki ve mali sorunları mevzuat temelli ele alırken;² İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği tarafından yayımlanan *Yerel Yönetim & Denetim Dergisi* yerel yönetimlerin hukuki, idari, mali ve sosyal yönlerini kapsamlı şekilde inceleyen, mevzuat ve uygulama odaklı bir yayın çizgisi izlemektedir. Dergide belediye şirketlerinin hukuki statüsü, personel hakları, mali yönetim ve kamu etiği gibi konular geniş yer bulmaktadır.³ Yerel Yönetimler Derneği tarafından yayımlanan *Yerel Yönetimler İçtihat Dergisi* ise yerel yönetim alanında içtihat birliğini sağlama iddiasıyla mevzuat değişiklikleri, yargı kararları ve genelgesi takip etmektedir.⁴

Güncel haberler odaklı dergiler ise ülke genelinde yerel yönetimlere dair gelişen güncel olayları, kısa yazıları ve faaliyet duyurularını içermektedir.⁵ Türkiye Belediyeler Birliği'nin yayımladığı *İller & Belediyeler Dergisi* bu grupta önemli bir yere sahiptir ve güncel yerel yönetim politikaları, afet planlamaları, iklim

¹ <https://cyy.hacibayram.edu.tr/>, e.t. 12.05.2025.

² <https://www.mahalliidarelerdernegi.org.tr/s-projects-side-by-side>, e.t. 14.05.2025.

³ Sayı içerikleri için bkz. <https://kontder.com.tr/sayfakategori/yerel-yonetim-ve-denetim/1>, e.t. 1.06.2025.

⁴ <https://ictihat.yerelyonetimler.org.tr/kurumsal/hakkimizda.html>, e.t.20.05.2025

⁵ Ayrıca Özelkalem Dergi, Belediye Türk Dergisi, e-belediye Dergisi gibi haber ve söyleşi odaklı dergileri de bu kategoride değerlendirmek mümkündür. Ancak internet sitelerinde dergilere dair yeterli bilgilere yer verilmemesi detaylı bir değerlendirmeyi sınırlandırmaktadır.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

değişikliği gibi başlıkları işlemektedir.⁶ İller Bankası A.Ş. tarafından yayımlanan *İLBANK Dergisi* ise, yerel yönetimlere özgü kentsel altyapı ve üst yapı projelerinin desteklenmesi kapsamındaki faaliyetlere geniş ölçüde yer vermektedir.⁷

İkinci grup dergiler yerel düzeyde yerel yönetimlerce yayımlanan **il özel idareleri** ve **belediye dergilerinden** oluşmaktadır. Bu dergiler de içerik yönünden 1) yerel yönetimden haberlere ve faaliyetlere yer veren “**genel**” ve 2) belirli bir sektör ya da kültür, sanat, edebiyat konularında yayımlanan “**tematik**” dergiler biçiminde ayrılabilir. Örneğin, Sinop İl Özel İdaresi Dergisi, Niğde İl Özel İdaresi Dergisi gibi il özel idarelerine dair haber ve tanıtım odaklı- genel dergiler bulunmasına rağmen, devamlılık bakımından sınırlı olduklarını görülür. 6360 sayılı kanun kapsamında kaldırılan il özel idareleri göz önüne alındığında günümüzde ağırlığın konu bakımından çeşitlilik gösteren belediye dergilerinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Belediye dergileri açısından değerlendirildiğinde bir tarafta İzmir Karabağlar Belediyesi E-Dergi ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kocaeli Dergisi gibi *genel* nitelikli dergiler vardır. Diğer tarafta

ise Samsun Büyükşehir Belediyesi Tarım Dergisi, Ankara Büyükşehir Belediyesi Arıcılık Dergisi gibi çeşitli sektörlerle özgülünen; Kartal Belediyesi KE Dergi, Fatih Belediyesi Yeditepe Fatih Dergisi gibi kente dair haberlere ve kültür, sanat, edebiyat yazılarına yer veren; İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yuvamız İstanbul Dergisi gibi çocuklara ya da Ümraniye Belediyesi Gençlik ve Spor Dergisi gibi gençlere yönelik olan *tematik* dergiler de bulunmaktadır.

Bir bütün olarak ulusal ve yerel düzeyde dergiler düşünüldüğünde içerik düzeyinde bu zenginlik sistematik ve bütüncül bir yapı sergilememektedir. Bu açıdan yerel yönetimler dergileri açısından sistematik bir tasnif, alana yönelik bilgi birikiminin derinleşmesi açısından önemini korumaktadır. **[H. Duygu BANKOĞLU]**

Cumhuriyet’in belediyeleri tarafından yayımlanan ilk belediye dergisi İstanbul Şehremaneti Mecmuası’dır. İlk sayısı 1 Eylül 1340 [1924] tarihinde yayınlanmıştır. On yedi yıl boyunca, Mart 1942 tarihine kadar 199 sayı yayınlanan derginin isminin altında 1-120. sayılarda “Şehremaneti / İstanbul Belediyesi tarafından ayda bir neşrolunur / çıkarılır”; 121-181. sayılarda “İstanbul Belediyesi tarafından iki ayda bir çıkarılır” yazarken 182. sayıdan itibaren süre bilgisi yer almaz. Derginin “Belediye Neşriyat, İstatistik ve Turizm Müdürlüğü tarafından” çıkarıldığı belirtilir. 189-199. sayılarda “Belediye Neşriyat ve İstatistik Müdürlüğü tarafından çıkarılır” denir. Derginin çeviriyazısı da yapılmış tüm sayılarına internetten erişebiliyoruz: <https://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/tr/Kitaplik/Yayinlar/Sehremaneti-Mecmuasi-Sayilar>

6

<https://www.tbb.gov.tr/tr/yayinlar?type=magazine>, e.t. 20.05.2025.

7

<https://www.ilbank.gov.tr/dosyalar/ilbank-dergisi/41>, e.t. 4.06.2025.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

15-16 HAZİRAN DİRENİŞİNİN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Türkiye’de anayasaya uymamak Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ile başlamadı. Bu tavır sağ iktidarların bir geleneğidir adeta. Turgut Özal “Anayasa’yı bir kere delmekten bir şey olmaz” demişti. Anavatan Partisi (ANAP) gibi Demokrat Parti (DP) ve Adalet Partisi (AP) de aynı hastalıktan muzdaripti: saltanat zihniyetinden cumhuriyete geçememek. 1961 yılından başlayarak 15-16 Haziran 1970’e kadar yapılan tüm yürüyüş, grev ve gösterilerin en temel talebi iktidarın anayasaya uygun hareket etmesidir. Örneğin 24 Şubat 1968’de Ankara’da Anayasa Mitingi düzenlenmiştir. Devrimci gençliğin talebi de anayasanın uygulanmasıdır.⁸ Olayların zirveye çıktığı 1970 yılının sonlarında ve Ocak 1971’de bazı partiler, milletvekilleri, senatörler ve dernekler Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a duruma müdahale etmesi için dilekçeler göndermiştir. Bu dilekçelerin ortak noktası da Süleyman Demirel’in 1961 Anayasası’nı uygulamadığı ve anayasanın öngördüğü reformları yapmadığıdır.⁹

15-16 Haziran 1970 direnişi 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’nda yapılmak istenen ve Türk-İş’ten başka bir sendikal örgütlenmeye hayat hakkı

tanımayan değişikliklerin 11 Haziran 1970’te Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) kabulü ile başladı. Gösterilerden sonra 275 sayılı yasadaki değişiklikler gündeme getirilmedi. 274 sayılı yasayı değiştiren 1317 sayılı yasa ise Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından iptal edildi. İptalin gerekçesi 1317 sayılı yasayla yapılan değişikliklerin 1961 Anayasası ile teminat altına alınan sendikal hak ve özgürlüklerin özüne dokunmasıydı.¹⁰ Aslında 274 ve 275 sayılı yasalar da büyük gösteri ve grevlerden sonra hayata geçirilebilmişti. 1961 Anayasası’na göre reform yasaları iki yıl içerisinde 20 Temmuz 1963’de yürürlüğe girmeliydi. Ancak 1961 seçimleri sonucu kurulan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve AP koalisyonu reform yasalarını çıkarmakta isteksiz davranıyordu. Sendikal hakların yasalaşması için 1961 yılında büyük Saraçhane Mitingi düzenlendi.¹¹ İki yıl sonra, 1963 yılında Maden-İş tarafından başlatılan Kavel grevi, işverenin lokavt uygulaması ve işçilerin işyerini işgalinden sonra 274 ve 275 sayılı yasalar kabul edildi ve 24 Temmuz 1963 tarihinde yürürlüğe girebildi.¹² Bu yasaların 36 gün süren Kavel direnişi ile bağlantısı o kadar açıktı ki 274 sayılı yasanın “Bazı Suçların Affı” başlıklı geçici maddesi eylem nedeniyle haklarında yasal işlem yapılan Kavel işçilerinin affını düzenlemekteydi.¹³

Kavel direnişi bir dönüm noktası olmuş ve 1960’lı yıllar grev, işyeri işgali ve yürüyüşler gibi direnişlerle geçmiştir. 1970

⁸ Mustafa Balbay, “Deniz Gezmişlerin İdamının 50. Yılı Anayasayı Savundular Anayasayı İhlalden Asıldılar”, *Cumhuriyet Gazetesi*, 6 Mayıs 2022, <https://www.cumhuriyet.com.tr/yazi-dizileri/denizlerin-idaminin-50-yili-anayasayi-savundular-ihlalden-asildilar-1933173?ysclid=mb9b1hs9lf122220021>

⁹ İsrail Karataş, “12 Mart Müdahalesine Giden Yolda Cumhurbaşkanı’na Gelen Şikâyet ve Öneriler”, *History Studies*, 12/4, Ağustos 2020, s. 1955-1971.

¹⁰ Resmi Gazete, 19.10.1972 tarih ve 14341 sayılı.

¹¹ Zafer Aydın, “15-16 Haziran Büyük İşçi Direnişi”, *Disk Tarihi Cilt 1 Kuruluş Varoluş ve Direniş (1967-1975)* içinde, 2020, İstanbul, s. 377.

¹² Tuba Özhazinedar, “Sebepleri ve Sonuçlarıyla 15/16 Haziran Büyük İşçi Direnişi”, *Aydın Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9)/1, s. 131-134.

¹³ A.k., s. 134.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

yılında 274 sayılı yasadaki değişikliklerle önü kesilmek istenen Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) bu koşullarda, Türk-İş Konfederasyonu'ndan ayrılan Maden-İş, Lastik İş ve Basın-İş tarafından 13 Şubat 1967 tarihinde kurulmuştur. DİSK'in mücadeleci sendikacılığı önemli kazanımlar sağladığı için Türk-İş ve iktidarda derin kaygılar yaratmıştır. Türkiye-İş'in 8. Genel Kurulu'nda eski Çalışma Bakanı ve Meclis Çalışma Komisyonu Başkanı Turgut Tokar 274 ve 275 sayılı kanunlarda yapılacak değişiklikten sonra Türk-İş'ten başka konfederasyon kalmayacağını açıkça söylemiştir.¹⁴ Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk de "DİSK'in çanına ot tıkamaktan" söz etmiştir.¹⁵ Çünkü 274 sayılı yasadaki değişiklikte sendikal yetki alabilmek için işkolundaki işçilerin 1/3'ünün üyeliği gibi çok yüksek bir baraj zorunlu kılınıyordu.

12 Haziran 1970 tarihinde TBMM'de yapılan oylamada 274 sayılı yasa değiştirilen 1317 sayılı yasa TİP milletvekili ve Lastik-İş Genel Başkanı Rıza Kuas'ın da içinde bulunduğu dört aleyhte oya karşı 230 oyla kabul edildi. AP gibi CHP de yasaı desteklemiş, yalnız TİP parti olarak yasaya karşı çıkmıştı. Rıza Kuas TBMM'deki konuşmada şöyle seslendi: "Tasarılar... yasaların anayasaya aykırı olamayacakları ilkesini açıkça çiğnemektedir... bu tasarılar karşı devrimci işçiler ve sendikalar ve bu sendikaların kurduğu DİSK anayasal haklarını kullanarak sonuna kadar direnecektir."¹⁶ Nitekim DİSK Haziran ayının ilk günlerinden itibaren çeşitli toplantılarla işçileri eyleme

hazırlamıştır. Kurulan "Anayasal Direniş Komiteleri" Cumhurbaşkanlığına ve Başbakanlığa çekilen telgraflarla yasa geri alınmaya dek direneceğini bildirmiştir.¹⁷ 14 Haziran günü Lastik-İş Sendikası'nda yapılan toplantıda 29 işçi direnme yönünde konuşma yapmış ve Genel Başkan Kemal Türkler de işbirakma, yürüyüş ve miting yaparak direnme kararlılığını ifade etmiştir.¹⁸

15 Haziran'da Maden-İş, Lastik-İş, Kimya-İş, Gıda-İş ve Basın-İş'e bağlı işyerlerinde işyeri temsilcilerinin insiyatifiyle işbaşı yapılmamış, ardından fabrikalar boşaltılarak yürüyüşe geçilmiştir. İlk gün 117 işyerinden 70 bin işçi işyerlerinden merkezlere doğru, güzergahlarındaki diğer fabrika işçilerini de katarak yürümüştür.¹⁹ İkinci gün 168 fabrikada 150 bine yakın işçi yürüyüşe katılmıştır.²⁰ Üstelik bu fabrikaların 121'inde Türk-İş örgütlüdür.²¹ Eyüp ve Topkapı bölgesinden yürüyen işçilerin Mecidiyeköy ve Esentepe'den Taksim'e doğru yürüyen işçilerle birleşmesini önlemek için Galata ve Unkapanı köprüleri açılmış ve vapur seferleri iptal edilmiştir.²² İzmit ve Gebze fabrikalarından yürüyen işçiler Kartal civarındaki fabrika işçileriyle birleşerek Kadıköy'e yürümüştür. Burada toplum polisi ile işçiler çatışmış, Fenerbahçe Stadı civarındaki çatışmada Yaşar Yıldırım, Mustafa Bayram ve Mehmet Gıdak adlı işçiler ile Yusuf Kahraman adlı toplum polisi ve Abdurrahman Bozkurt adlı bir esnaf yaşamını yitirmiştir. Öğrenci gençlik de yürüyüşlere katılmıştır. Kadın işçilerin

¹⁴ Zafer Aydın, a.k., s. 378

¹⁵ Atilla Özsever, "15-16 Haziran Direnişinden Anılar-1", <https://www.gazeteduvar.com.tr/15-16-haziran-direnisinden-anilar-1-makale-1623731?ysclid=maxv995w2v409210664>, 15 Haziran 2023,

¹⁶ Zafer Aydın, a.k., s. 385.

¹⁷ A.k., s. 389.

¹⁸ A.k., s. 392.

¹⁹ A.k., s. 394; Tuba Özhazinedar, a.k., s. 135.

²⁰ Tuba Özhazinedar, a.k., s. 139; Atilla Özsever, *Mesele Teslim Olmamakta*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2021, s.

²¹ Atilla Özsever, a.k., s. 41.

²² Tuba Özhazinedar, a.k., s. 138.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

katılımı ve polisin kadın işçilere davranışı olayların yönünü etkilemiştir.²³ Eylemlerde çok sayıda kolluk gücünün kullanılması yetmemiş, gösterilere 1. Ordu Komutanlığı müdahil olmuştur. Görevlendirilen askeri birlikteki sol görüşlü Üsteğmen Atilla Özsever olayların yakından tanığı olmuş ve işçilerin üzerine ateş açılması için verilen emri yerine getirmeyerek olası bir katliamı önlemiştir.²⁴ Can kayıpları ve çok sayıda yaralanmaların yaşanması üzerine DİSK yöneticileri işçilere eylemin durdurulması çağrısı yapmış ve eylemler son

değil be hey be hey/Yetmiş bin dev işçim kalktı yürüdü” demişti. 16 Haziran akşamı İstanbul ve Kocaeli’nde üç ay sürecek sıkıyönetim ilan edildi. Eylemler İzmir ve Ankara’da 8 gün daha devam etti. Aradan bir yıl geçmeden 12 Mart Muhtırası verildi. Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç “sosyal uyanış ekonomik gelişmeyi aştı” demişti. Kuşkusuz bu veciz sözü söyleyen Tağmaç ise söyleten 15-16 Haziran’da varlığını kanıtlayan Türkiye işçi sınıfıydı. Eylemlerden sonra başta DİSK yöneticileri olmak üzere çok sayıda işçi gözaltına alındı

Kaynak: disk.org.tr

bulmuştur.²⁵

Kemal Sülker’in yazdığı gibi eylem Türkiye’yi sarsmıştı.²⁶ Ne iktidar ne de DİSK böyle büyük bir direniş bekliyordu. Bu nedenle Aşık İhsani “Düş değil bu hayal

ve tutuklandı. Toplam 260 kişi hakkında halkı isyana teşvik, mala zarar vermek ve toplantı ve gösteri yasasını ihlal etmek

suçlamasıyla 69 dava açıldı ve davalar ancak 1980’li yıllarda sonuçlanabildi.²⁷

15-16 Haziran büyük işçi yürüyüşü tutuklamalar ve yargılamalar yanında 5 bine yakın öncü işçinin işten çıkarılmasına neden olmuştur. Direniş Türkiye tarihinde işçi sınıfının birden fazla işyerinde ortaklaşa yaptığı ilk eylemdir ve işçi sınıfı “kendisi için” sınıf olduğunu kanıtlamıştır. Değiştirilmek istenilen 274 ve 275 sayılı

²³ Tuba Özhazinedar, a.k., s. 13

²⁴ Atilla Özsever, “15-16 Haziran Direnişinden Anılar-2”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/15-16-haziran-direnisinden-anilar-2-makale-1623922?ysclid=mb3tmbhsa9614465674>, 16 Haziran 2023.

²⁵ Tuba Özhazinedar, a.k., s. 139.

²⁶ Kemal Sülker, *15-16 Haziran Türkiye’yi Sarsan İki Uzun Gün*, İleri Yayınları, İstanbul, 2005.

²⁷ Zafer Aydın, a.k., s. 398.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

yasalar 12 Eylül askeri darbesine kadar değiştirilememiştir. Önü kesilmek istenilen DİSK büyük bir hızla örgütlenmiştir. Direniş DİSK'in örgütlemesiyle başlamasına karşın sınıfın gücü DİSK'i de korkutmuştur. Halk ise direnişi coşkuyla selamlamış, yaşamını yitirenlere ağıtlar yakmıştır. Direniş marşlara, şiirlere, tiyatro eserlerine ve romanlara konu olmuştur.

Özsever 15-16 Haziran direnişinden sonra ordunun halka ve işçi sınıfına olan yakınlığının sona erdiğini belirtmektedir. Eylemlerden sonra bilirkşi olarak görevlendirilen binbaşı ve daha üst rütbedeki subaylar işverenin yönlendirdiği raporlar yazmıştır.²⁸ O dönemde ordu içerisinde iki eğilim vardır. Biri Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ile Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur'un başını çektiği sol eğilimli grup ve diğeri Memduh Tağmaç ve 1. Ordu Komutanı Faik Türün'ün başını çektiği sağcı kesimdir. Bu ikisinin de darbe yapacağı söylentileri vardır.²⁹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun nakşibendi olduğunu yazdığı³⁰ Faik Türün hatıralarında MİT önlemese, karşı grubun askeri darbe yaparak 27 Mayıs'ta yarım kalan işlerini tamamlayacaklarını ve Türkiye'de Arap Baas tipi bir yönetim kuracaklarını iddia etmektedir. Türün, 15-16 Haziran direnişine müdahale eden 1. Ordu'nun da komutanıdır ve Ankara'ya toplantıya giderken kurmaylarına Genel Kurmay'dan gelecek emirlere uymamalarını söylemiştir.³¹ 12 Mart

Muhtırası'ndan sonra Atilla Özsever gibi ordu içerisindeki çok sayıda ilerici subay tasfiye edilmiş, Ordu ile bağlantısı olduğu düşünülen İlhan Selçuk gibi solcu aydınlar tutuklanmış ve işkence görmüştür. İşkencelerin yapıldığı ünlü Ziverbey Köşkü'ndeki komutan yine Faik Türün'dür.³²

15-16 Haziran direnişi CHP'yi de etkilemiştir. 274 ve 275 sayılı yasalardaki değişiklikleri destekleyen, önergelerle katkıda bulunan ve 274 sayılı yasadaki değişikliğin TBMM'de kabulünde büyük payı olan CHP olaylardan sonra kendi içerisinde tartışmalar yaşamış ve daha sonra yasanın iptali için AYM'ye başvurmuştur. Daha da önemlisi, yasa AYM'ye götürülen ve 12 Mart Muhtırası'na karşı çıkan Bülent Ecevit Mayıs 1972'de toplanan 5. Olağanüstü Kurultay'da CHP Genel Başkanı seçilmiştir.³³

15-16 Haziran direnişi bize bıraktığı en önemli miras siyasal iktidarın halka karşı işlediği suçların ancak halkın direnişi ile önlenebileceğidir. Direnişin 55. yıldönümünde son sözümüz bu büyük eylemi gerçekleştirenlere ve yaşamını yitirenlere saygımızı sunmak olsun. **[Zübeyde ERDOĞAN ÇELİKKIN]**

16

²⁸ Atilla Özsever, *Mesele Teslim Olmamakta*, s. 41.

²⁹ A.k., s. 42.

³⁰ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, "Nakşibendi Cumhuriyeti", *Cumhuriyet Gazetesi*, 15 Haziran 1980.

³¹ Tunahan Elmas, "Türkiye'yi Kurtaran Generalin Günlüğünde Yazanlar", <https://www.gzt.com/jurnalist/turkiyeyi-kurtaran-generalin-gunlugunde-yazanlar-3464976?ysclid=mb3u0d2t6c773107456>, 22 Kasım 2018.

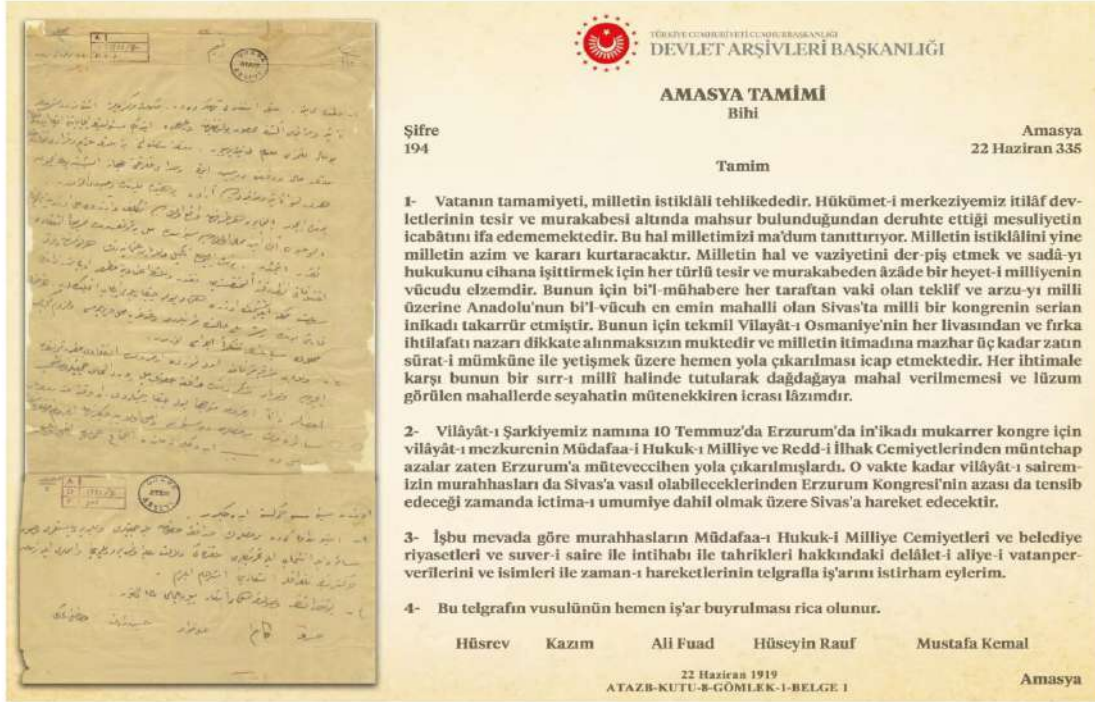
³² A.k.

³³ "CHP Tarihi", <https://chp.org.tr/chp-tarihi>.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

AMASYA TAMİMİ/GENELGESİ (22 HAZİRAN 1919)

AMASYA TAMİMİ

22 Haziran 1919

1. Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir. Hükümet merkezi, İtilaf devletlerinin etki ve denetiminde bulunduğu için üstlendiği sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş göstermektedir. Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Milletin durumunu ve davranışını göz önünde bulundurarak haklarını dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak bir millî heyetin varlığı gerekmektedir. Her yerden gelen millî istek ve tekliflere dayanılarak, Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta millî bir kongrenin bir an önce toplanmasına karar verilmiştir. Bu amaçla Osmanlı vilayetlerinin her livasından, siyasi görüş ayrılıkları dikkate alınmaksızın, yetenekli ve halkın güvenini kazanmış üç kişinin, mümkün olan en kısa sürede yola çıkması gerekmektedir. Her ihtimale karşı bu durumun bir millî sır olarak saklanması, karmaşaya yol açılmaması ve gerekli yerlerde yolculuğun gizlice yapılması zorunludur.

2. Doğu illerimiz adına 10 Temmuz'da Erzurum'da toplanmasına karar verilen kongre için söz konusu vilayetlerin Müdafaa-i Hukuk-u Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerinden seçilen üyeler zaten Erzurum'a gitmek üzere yola çıkmışlardır. O tarihe kadar diğer vilayetlerin delegeleri de Sivas'a ulaşabileceklerinden, Erzurum Kongresi üyeleri uygun gördükleri zamanda genel toplantıya katılmak üzere Sivas'a hareket edeceklerdir.

3. Bu maddelere göre delegelerin, Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyetleri, belediye başkanlıkları veya diğer yollarla seçilip gönderilmeleri konusunda vatanseverce göstereceğiniz ilgi ve desteğe güvenerek; delegelerin isimlerini ve yola çıkış zamanlarını tarafıma bildirmenizi rica ederim.

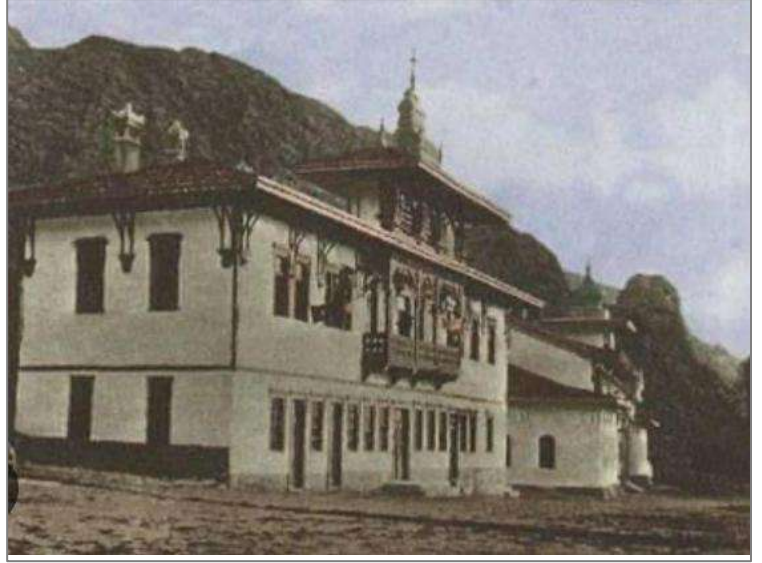
4. Bu telgrafın ulaştığının derhâl bildirilmesi rica olunur.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

Amasya Tamimi veya Amasya Genelgesi, *ya bağımsızlık ya ölüm* parolası ile başlayan ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla sonuçlanan ulusal kurtuluş mücadelemizin amacını ve yöntemini belirleyen ilk belge olması nedeniyle Türk tarihinde önemli bir yer oluşturmaktadır. Vatanın bütünlüğünün ve ulusun bağımsızlığının sağlanması karşısındaki görevlerini yerine getiremeyen İstanbul hükümetine karşı çıkarak, işgal ve bölünme tehdidi altındaki vatanın, ulusun kendi iradesiyle kurtarılacağını ilan eden bu tamim, tam bağımsızlığı ve ulus egemenliğini merkeze alan bir ihtilal bildirisi.

Amasya Tamimi'ni oluşturan esaslar, Mustafa Kemal Atatürk tarafından yaveri Cevat Abbas Bey'e 21/22 Haziran 1919 gecesi Amasya'da yazdırılmış ve Amasya Saraydüzü Kışlası'ndan tüm Türkiye'ye telgraf yoluyla iletilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele tarafından imzalanan bu belge ayrıca, Nutuk'ta ifade edildiği üzere, Amasya'da hazır bulunan Albay Kazım Bey, Hüsrev Bey, Muzaffer Bey ve sivil makamlara şifre eden bir memur tarafından imzalanmıştır.

18

Tamim'de yer alan, "Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." sözleriyle Türk milletinin kendi kaderine sahip çıkma azmi açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bunun yöntemi olarak ise, sorumluluklarını yerine getiremeyen İstanbul hükümeti yerine, ulusal iradenin esas alınması belirtilmiş ve tüm yurttan temsilcilerin katılımıyla Sivas'ta ulusal bir kongrenin toplanması çağrısı yapılmıştır. Böylece, İstanbul hükümeti ve işgalcilere karşı bölgesel ya da yerel değil, tüm ulusu kapsayacak şekilde mücadele edileceği ilan edilmiştir.

Amasya Tamimi'nde bildirilen esaslar, Atatürk'ün Nutuk'ta ifade ettiği üzere, 21/22 Haziran 1919 gecesinden dört gün önce, Edirne'de 1. Kolordu komutanı olarak bulunan Cafer Tayyar Bey'e bildirilen kararların Anadolu'ya bir genelge ile duyurulmasıyla meydana gelmiştir. Cafer Tayyar Bey'le kurulan temas, arka planında Atatürk'ün ulusal mücadeleyi etkin kılmak adına çeşitli tümen ve kolordu komutanlarını ulusal mücadeleye dahil etme amacını taşımaktadır. Cafer Tayyar Bey'e verilen direktifte, İtilaf devletlerinin yaptıkları karşısında İstanbul hükümetinin teslimiyetçi durumu vurgulanarak ulusun kaderinin böyle bir hükümete teslim edilemeyeceği ifade edilmiştir. Devamında, Trakya ve Anadolu'daki ulusal örgütlerin birleştirilmesi ve Sivas'ta ortak ve güçlü bir heyetin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Kısacası, 18 Haziran 1919 tarihinde 1. Kolordu Komutanlığı'na gönderilen direktifte yer alan hususlar, Amasya Tamimi ile birlikte sivil ve askerî makamlara şifre olarak duyurulmuş ve böylece,

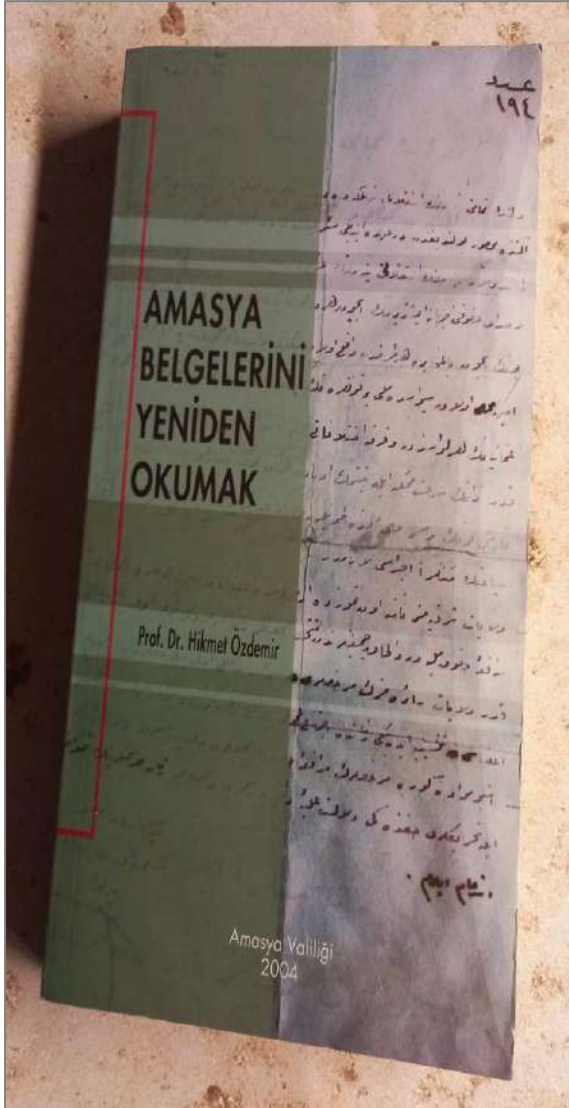
YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

Erzurum ve ardından Sivas'ta yapılan kongreler ile birlikte, Amasya'da amacı ve yöntemi ifade edilen ulusal mücadele süreci olgunluk kazanmıştır.

Netice itibarıyla, Amasya Tamimi, ulusal egemenliğin karşısında duran tüm güçlere karşı olarak Türk milletinin kurtuluş mücadelesinin başladığını bildirmektedir. Bu yönüyle, tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna varan süreci de başlatmış olan bu belge, tam bağımsızlık için mücadele etme azmini ve kararlılığını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Bu vesileyle, 106 yıl sonra bugün, Türk vatanının bütünlüğü ve Türk ulusunun bağımsızlığı için Amasya Tamimi'nde ortaya koyulan iradeyi anlıyor ve koruyucusu olmak için söz veriyoruz. Saygı ve minnetle... [Ata Berk KISAOĞLAN]

Bilirsiniz, Osmanlı'nın son yüzyılı gerçek bir trajedidir. Trajedinin içinde pek çok yabancı el ve entrika vardır.

Kim ne derse desin tarihin saati çalmış, Osmanlı ile birlikte bütün köhne imparatorlukların sonu gelmiştir.

İşte buradan, yoksulların zaferiyle taçlanan Millî Mücadele'nin sonunda 1923 Cumhuriyeti doğmuştur.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki bu kutsal mücadelenin başlangıcında Amasya Tamimi yatmaktadır.

Amasya Tamimi, ilk milli strateji belgemizdir ve kritik önemdedir. İşte bu süreci hatırlamak, anlamak ve Büyük Taarruz ile 30 Ağustos Büyük Zaferini yerli yerinde değerlendirebilmek için sevgili hocam Prof. Dr. Hikmet Özdemir'in 300 sayfalık **AMASYA BELGELERİNİ YENİDEN OKUMAK** isimli müthiş eserine meraklılar mutlaka göz atmalıdır.

SERDAR ŞAHİNKAYA

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

1 MAYIS ÜZERİNE

Dünya işçi sınıfının 1 Mayıs'ta yükselen sesleri, rastgele bir tarih değil; emek gücünün uzlaşmaz direnişinin, tarihsel zorunlulukların ve maddi koşulların ürünüdür.

1856'da Avustralya'da işçilerin sekiz saatlik işgünü talebiyle greve çıkması, sınıfın ulusların ötesinde yankı bulan ilk örgütlü çıkışıydı. Avustralyalı işçilerin özgürlük çağlığı, kısa sürede Amerika kıtasına ulaştı. Özellikle Chicago'da 1886'daki görkemli kitle grevleri, emek ve patron şiddetinin Sınıf Savaşı alanını nasıl belirlediğini gözler önüne serdi. 1 Mayıs günü Chicago'da yüz binler sokağa döküldü; polis silahlarını doğrulttu, patron sınıfı bastırmayı seçti. Bu kentte Haymarket'te patlak veren katliam ve ardından idam cezaları, siyasi alanı keskinleştirdi, sınıf bilinçli örgütlenmeleri hızlandırdı. 1889'da Paris'te toplanan 2. Enternasyonal, dünya işçi sınıfının sekiz saatlik iş günü hedefini 1 Mayıs'ta sembolleştirme kararı aldı.

Türkiye işçi sınıfı bu çağrının yirmi yıl sonra bir parçası oldu. 1909'da Selanik'te, 1921'de Taksim'de yankılanan 1 Mayıs sesleri, 1976'da DİSK öncülüğünde yarım milyon emekçinin Taksim'i doldurduğu tarihsel yürüyüşle yükseldi. 1977 "Kanlı 1 Mayıs"ta 34 kişi katledildi, fakat sınıfın hafızası daha da keskinleşti. 1980 darbesiyle yasaklanan Taksim, uzun yıllar süren mücadelelerle 2010'da yeniden

kazanıldı; ardından tekrar yasaklandı. Bugün ise meydanlar bölünmüş, ama mücadele bölünememiştir.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

1 Mayıs üzerine kaleme alınan yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları da mevcuttur:

Öztürk, H.E. (2022), 21. Yüzyılda Sivil Toplumun Normların Oluşumuna Etkisi: Türkiye Sivil Toplumu ve 1 Mayıs Örneği.

Özşeker, E. (2021), Türkiye’de 1 Mayısların Düzenlenmesi ve Yönetilmesi.

Sofuoğlu, A.G. (2016), Türkiye’de Anarşizm: 1 Mayıs 2012 Olayları Üzerine Bir İnceleme.

Duran, E. (2011), Türk Basınında Siyasal Yanlılık: 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı Örnek Olayı Çerçevesinde...

Akay, F. (2010), 2007-2010 Tarihleri Arasında İstanbul’da Gerçekleşen 1 Mayıs Etkinliklerindeki Polis Uygulamaları Hakkında...

Ancak bu tarih, yalnızca meydanlarda değil; yasa kitaplarında, işyerlerinde ve direniş barikatlarında da yazıldı. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri, 15-16 Haziran 1970’te yaşandı. O dönem, Meclis’te birbirine zıt iki büyük parti (AP ve CHP), sermayenin direktifiyle birleşerek 274 Sayılı Sendikalar Yasasını ve 275 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Yasasını

değiştirdi; işçilerin sendika seçme ve değiştirme haklarını sınırladı. Ancak işçiler İstanbul’dan İzmir’e, Bursa’dan Adana’ya ayağa kalktı. 15-16 Haziran’da sokaklar, Örgütlenme özgürlüğü ve sendikal haklar için yankılandı. Bu direnişin önemi, salt başarıya ulaşmasında değil; işçinin sendikayı harekete geçirdiği, tabandan gelişen bir sınıf bilinci örneği olmasındaydı. İşçiler, örgütlenme hakkı olmadan hiçbir sosyal ya da ekonomik kazanımın sürdürülemeyeceğini kavramıştı. Bu bilinç, 1970’lerin ilerleyen yıllarında grevlerle, toplu sözleşmelerle, kamulaştırma talepleriyle daha da güçlendi. Ancak burjuvazi buna uzun süre izin vermedi. 12 Mart 1971 darbesiyle ilk kesinti gerçekleşti. Ardından 1980 12 Eylül darbesiyle birlikte, yalnızca işçi sınıfı değil, tüm toplumsal muhalefet susturuldu.

24 Ocak kararlarıyla başlayan neoliberal dönüşüm, yalnızca üretim ilişkilerini değil; toplumun değerlerini de değiştirdi. Dayanışmanın yerini bireyciliğe, örgütlü mücadelenin yerini rekabete bıraktığı bu süreçte; işçiler, giderek birbirine yabancılaştı. Bugün bu yabancılaşmanın izlerini her yerde görmek mümkün. İzmir Belediyesi’nde grevdeki emekçilere karşı, yine emekle geçinen kesimlerin gösterdiği düşmanlık, emekçilerin sınıfsal bilincinden ne denli uzaklaştığını gözler önüne seriyor. Oysa 15-16 Haziran ruhu, tam da bu tabloya karşı bir antitezdır.

1 Mayıs, sadece bir gelenek değil; işçi sınıfının üretim ilişkilerine ve siyasal iktidara dair sözünü söylediği, örgütlenme hakkı üzerinden tüm hakların inşasına yöneldiği bir mücadele günüdür. Bugün örgütlü mücadeleye sırt çeviren değil, onu yeniden kuran bir işçi sınıfına ihtiyacımız var. 1 Mayıs, yalnızca taleplerin günü değil, sınıfın tarihsel iradesinin meydanlara taşıdığı gündür. Mücadele devam ediyor; çünkü tarih bizi yalnızca anmak için değil, yeniden kurmak için çağırıyor. **[BSY]**

İNSANLIĞIN YILDIZININ PARLADIĞI ANLAR

Hitler'in intiharından sekiz gün sonra Almanya yenilgiyi kabul etmiş ve kayıtsız şartsız teslim belgesini imzalamıştı. Almanya'da 8 Mayıs akşamı ve Sovyetler Birliği'nde 9 Mayıs'ın ilk saatleriydi. Avusturyalı büyük yazar Stefan Zweig yaşasaydı belki o günü de "insanlığın yıldızının parladığı anlar"dan biri olarak tasvir ederdi. Faşizmin dize getirildiği 9 Mayıs tarihi sosyalist ülkelerde yıllarca Zafer Günü olarak kutlandı. Rusya halen kutluyor. Ne yazık ki Zweig faşizmin yenilmesinden umudunu kestiği bir zamanda, 1942 yılında, insanlığa büyük bir edebi miras bırakarak eşi ile birlikte intihar etti.

Varlıklı bir Yahudi aileden gelen Zweig, Hitler faşizminden kaçarak önce İngiltere'ye ve sonra Brezilya'ya göç etti. Freud'un çalışmaları ve genel olarak psikoloji ve tarih en yakın ilgi alanlarıydı. Bu ilgisini yazdığı eserlerde görüyoruz. Türkiye'de *Satranç* ve *Amok Koşucusu* adlı kitaplarıyla tanınan yazar çok sayıda öykü ve romanın yaratıcısı. Aynı zamanda tarihi kişilerin biyografilerini de üslubunca yazdı. Kendi ifadesiyle "dünyanın mimarları"nı anlattığı üç kitap dizisinin ilkinde *Üç Usta* başlığıyla Balzac, Dickens ve Dostoyevski'yi, *Kendileriyle Savaşanlar* başlığı taşıyan ikincisinde Holderlin, Kleist ve Nietzsche'yi ve *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar* başlığını taşıyan üçüncü kitabında Casanova, Stendhal ve Tolstoy'u yazdı. Elbette bunlar klasik biyografiler değil, anlattığı tarihi kişiliği en derininden yakalayan ve onun neden sıradanlığı aştığını yetkince anlatan eserlerdir.

Zweig'in en önemli eserlerinden biri *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar*'dir.³⁴

Tarihe yön veren kişilikleri ve bunların tarihin akışını

değiştiren kararlarını anlatmaktadır. Zweig der ki "yazgı hep güçlülerin ve zorbaların arkasındadır... çünkü o kendine, yani o akılalmaz elemente benzeyen, esaslı insanları sever". Ancak bazen "yazgı denilen dizgin" önemsiz birinin eline geçer ve bu kişiler korkudan titreyerek ellerine verilen dizginleri bırakır. Bu sıradan kişilerden biri de Napolyon'un Mareşali Grouchy'dir. Her zaman aldığı emirlere göre hareket eden Grouchy Waterloo Savaşı'nda, Napolyon'un emri gereği, ayrı bir yerde konumlanmıştır. Napolyon savaşı başlatmış ve top sesleri yakından gelmektedir. Grouchy'nin astı Gerard en azından kendi tümeniyle top seslerinin olduğu yöne gitmek ve Napolyon'a takviye kuvvet götürmek istemektedir. Grouchy bir saniye düşünür ve reddeder. İşte o bir saniyede Fransa'nın yazgısı değişmiş ve Napolyon ünlü Waterloo yenilgisini tatmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi insanlığın yıldızının parladığı başka bir an

³⁴ Stefan Zweig, *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar*, Remzi Kitabevi, 1. Basım, İstanbul, 2024.

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

ile mümkün olmuştur. Fatih savaşmayı bildiği gibi “iyi bir psikolog”dur. Çetin ve uzun çatışmalar sürerken, büyük saldırıdan önceki gece tüm komutanlarıyla tek tek görüşür ve Allahın, peygamberin ve atalarının üzerine yemin eder ki fetihten sonraki üç gün tüm askerler kenti yağmalayacak, yalnız mülk ve değerli mücevherler değil, kadın, çocuk ve erkekler de askerlerin malı olacak ve sultan kendi ganimet hakkından vazgececektir. Askerlerin savaşmasını teşvik için bu iyi bir taktik olmuştur. Ancak tarihi değiştirecek gizemli an bu değildir. Bizans’ın yazgısını değiştiren şey surlardaki Kerkoporta denilen küçük bir iç kapının açık bırakılmasıdır. Osmanlı askerleri bu kapıdan girer ve suru savunan Bizans askerlerini arkadan kuşatır. Kent düşmüştür... Ertesi gün Ayasofya’daki büyük haç gürültüyle zemine düşer. “Bu düşüş bütün Batı Dünyası’nı şiddetle sarsmıştır”.

Lev Tolstoy ölümünden yirmi yıl önce 1890 yılında *Ve Işık Karanlıkta Parlıyor* başlığıyla sahnelenecek olan özyaşamını yazmaya başlar, ancak ömrünün sonuna dek eseri tamamlayamaz. Zweig bu esere bir “sonsöz” yazar ve öyküyü *Tanrı’ya Sığınış* adıyla tamamlar. 67 yaşında bisiklet sürmeyi öğrenen Tolstoy 83 yaşında evden kaçmış ve Astapova tren istasyonunda yaşama veda etmiştir. Tolstoy sahip olduğu mülkiyetten, kontluk unvanından ve bunlara sınıksız sarılan karısından kaçmak ve eserlerinin mülkiyetini insanlığa armağan etmek istemektedir. Kaçmak için yazdığı mektup on yıldır çalışma odasındaki koltuğun derisinin altındadır. Bir gün devrimci iki gençle tartışır: “zulme katlanmanın erdemi” mi yoksa “başkaldırı” mı? Gençlere teşekkür eder; “vicdanımızı sarsan, hem de sertçe sarsan kişi bize iyilik etmiştir” der. Tekrar tekrar okunası, tadına

doymaz bir tartışma... ama ışığın parladığı an başkadır: 83 yaşındayken “ruhunu terk eden karısını yalnız bırakma hakkına sahip” hissettiği o an.

Ve 1917 Nisan’ında Lenin. Zürih’de bir ayakkabı tamircisinin evinde oturan Lenin, diğer siyasi mültecilerin aksine ortalıkta fazla görünmez ve bilinmez. Rusya’da devrim olduğu haberini alana dek ev ve kütüphane arasındaki yaşamı nadiren siyasal toplantılarla bölünür. Şubat Devrimi’nden sonra Gorki tüm siyasilerin ülkeye dönmesi için çağrı yapmıştır. Ancak gerçek devrimcilerin ülkeye dönmesinin istenmediği Troçki’nin sınırda tutuklanmasından anlaşılır. Oysa Lenin Rusya’ya dönmek ve halkın gerçek devrimini yapmak zorundadır. Kendi gazetesi *Pravda* bile kararlı bir duruş sergilememektedir. Tek çare Alman hükümeti ile anlaşp demiryolu ile Petersburg’a dönmektir. Diğer herkes biraz yılgınlık ve biraz cesaretsizlikten, ihanet sayılacağı düşüncesiyle kararsız kalmışken “Lenin gözlerini sadece hedefe dikmiş” ve Alman hükümeti ile görüşmeye başlamıştır. İşte bu koşullarda başlar “dünyayı sarsan on gün’e yolculuk.

Zweig kitabında “İnsanlığın yıldızının parladığı” birçok anı daha anlatır. Seçtiği tarihi dönüşümler, kişiler ve üslubu olağanüstüdür. “Hiç bir sanatçının günün yirmi dört saati boyunca yaratıcı olamayacağı” gibi “tüm zamanların en büyük şairi ve gösteri sanatçısı” olan “tarihin yaratıcılığı da kesintisiz değildir”. Tıpkı “bir dâhinin çıkması için halkın içinden milyonlarca insanın geçmesi” gerektiği gibi “insanlığın yazgısını değiştirecek bir anın gelmesi için milyonlarca yararsız anın geçip gitmesi gerekir”. İşte bütün mesele “o anı” yakalayabilmektedir. **[Zübeyde ERDOĞAN ÇELİKKİN]**

YAYED Bülten

Yerel Yönetim Araştırma, Yardım ve Eğitim Derneği Resmî Bülteni

YAYED'TEN

REŞAT DEMİRCİ TARİHİ GEMİLER MAKET SERGİSİ

Yönetim Kurulu üyemiz Sayın Reşat Demirci'nin **Tarihi Gemiler Maket Sergisi**, 16-25 Mayıs 2025 tarihleri arasında Çankaya Belediyesi Yaşar Kemal Kültür Merkezi Sergi Salonu'nda ziyaretçileriyle buluştu. Açılış ve kokteyl, **16 Mayıs 2025 saat 18.00'de** aynı adreste gerçekleştirildi. YAYED olarak, açılış ve kokteyle katılım sağlandı.

24

YAYED Bülten çevrimiçi olarak, iki ayda bir ve ikinci ayın son günü Yayed.org.tr adresinin 'bülten' bölümünde yayımlanır. Bülten dönemleri Ocak-Şubat olarak başlar, Kasım-Aralık olarak biter. Bülten'deki imza ve rumuzlu yazılar yazarının sorumluluğundadır. Bülten'de yayımlanmak üzere yazı göndermek isteyenler yazılarını yayeder@gmail.com adresine (timesnewroman, 12 punto, sol blok paragraf, birbuçuk satır aralı, ekli görsel malzeme) her yayın döneminin ilk haftası içinde gönderebilirler.